

УДК 159.922.7:791.43

Зоряна САВЧУК,

кандидат історичних наук,

*Навчально-науковий інститут педагогіки, психології,
підготовки фахівців вищої кваліфікації ВДПУ, м. Вінниця*

Олена ЯКОВЛІВА,

кандидат педагогічних наук,

*Навчально-науковий інститут педагогіки, психології,
підготовки фахівців вищої кваліфікації ВДПУ, м. Вінниця*

Олександра ГОРБАТЮК,

*Навчально-науковий інститут педагогіки, психології,
підготовки фахівців вищої кваліфікації ВДПУ, м. Вінниця*

ВПЛИВ СУЧАСНОЇ МУЛЬТИПЛІКАЦІЇ НА ПСИХОЛОГІЧНИЙ СТАН І РОЗВИТОК ДИТИНИ

У статті представлено результати вивчення особливостей сприймання у дошкільному та молодшому шкільному віці, впливу сучасної мультиплікації на свідомість та особистість дитини, проаналізовано модифікації, що відбулися із мультиплікацією протягом останнього часу, а також зміну зорових стимульних образів, що пропонують дитині сучасні анімаційні фільми та як вони впливають на поведінку дитини, її сприймання самої себе та навколишнього світу.

Показано, що в основі всіх видів психічної деформації уявлення дитини про себе (зокрема, про ставлення до своєї зовнішності) лежить прагнення до наслідування улюбленим героям мультфільмів та мультиплікаційних серіалів. Тому батькам, вихователям та вчителям

краще вдатися до ряду профілактичних дій, аби негативний вплив мультиплікації на розвиток дитини був мінімальним.

Запропоновано перелік порад батькам, вчителям та вихователям щодо максимально позитивного та корисного використання мультиплікаційних образів у навчальній, виховній та ігровій діяльності дитини.

Ключові слова: мультиплікація, молодший шкільний вік, дошкільний вік, психологічний розвиток.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Формування особистості людини починається у ранньому дитинстві. На сьогодні одним із найпопулярніших та найголовніших засобів впливу на розвиток дітей є мультфільми. У житті кожної дитини присутні мультфільми. У буденній свідомості вони сприймаються як невід’ємний складник дитинства, засіб розважання та розвитку молодшої особистості. З психолого-педагогічної точки зору така позиція досить прийнятна, адже мультиплікація є особливим жанром екранних мистецтв, де аудіовізуальний ряд підлаштований саме для дитячого сприйняття: дитячі мультфільми яскраві, образні, емоційно збагачені. Саме з причини, чому діти не володіють необхідним рівнем знань, і відповідно не мають життєвого досвіду, – оточуючу дійсність вони сприймають за допомогою аудіовізуальних образів та відчуттів [3, с. 10].

Останнім часом на телебаченні з’являється багато різноманітних мультфільмів як вітчизняного, так і закордонного виробництва. Популяризація іноземних мультфільмів, що пропагують “західні” ідеали та стиль життя, викликають роздуми щодо їхнього впливу на розвиток і становлення психіки дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. Змінилися також технології створення мультфільмів. На зміну ляльковим і мальованим мультикам прийшла мультиплікація, створена за допомогою комп’ютерної графіки та різноманітних спецефектів, що вражає швидкістю зміни кадрів та величезною кількістю яскравих кольорів. Змінилися також сюжети та герої, які не завжди мають повчальний характер, а покликані лише для того, щоб розважити дитину. Проте нерідко замість того, щоб підняти настрій та допомогти розслабитись, мультфільми лише викликають агресію, тривогу та втому, яка переноситься дитиною у реальне життя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опираються автори. Вплив мультиплікації на психічний розвиток дитини, становлення її емоційних та поведінкових паттернів, формування ставлення до себе та навколишнього світу хвилює наразі багатьох сучасних учених. Так, на думку М. В. Сітцевої, мультиплікація, балансуючи між розважальними, розвивальними та комерційними складовими, не завжди є психологічно корисною і навіть безпечною для молоді особистості [6]. Вона зауважує про таку властивість дитячого сприйняття, як безпосередність, яка обумовлюється умовністю показаного. Тобто дитина фактично не відрізняє художній вимисел від реалій, тобто не розуміє несправжності подій, показаних у мультфільмі. Це не обхідно враховувати при перегляді дитиною мультиплікації різкого, агресивного або навіть насильницького змісту, усіляко відмежовуючи її від подібного мультиплікаційного продукту. Мультфільм не обов'язково повинен бути, однак несучи в собі елементи повчання, завуальовані за процесом стороннього споглядання дитини за уявними персонажами, він має значні можливості морального розвитку молоді особистості [3].

Досліджуючи дану проблему, Г. М. Гензур вказує на те, що у процесі перегляду мультфільмів у дітей формуються моральні еталони-зразки як емоційно-когнітивні уявлення щодо способів поведінки. Ці еталони, з одного боку, зображують певну сферу життя дитини, а з іншого – містять суспільну оцінку й емоційне ставлення. Діти мають певну специфіку як глядачі і слухачі: вони слухають і дивляться все, оскільки їхні смаки і погляди ще не сформовані, не розвинені критерії оцінки. Вони пасивно поглинають усе те, що впливає на них з екрана, не можуть захистити себе від інформації, відмовитися від перегляду сумнівних мультфільмів. Діти схильні вірити всьому, про що йде мова, вони не можуть розрізнити, де закінчується фантазія, а де починається реальне життя [1, с. 60]. Крім того, психолого-педагогічні та соціологічні дослідження показують, що в дітей розвивається своєрідний "імунітет" до сприйняття насильства, вони не замислюючись копіюють жорстокі дії героїв мультфільмів у повсякденному житті.

У своєму дослідженні М. А. Єпіхіна зазначає про деформацію у сучасних мультфільмах образу жінки, зокрема жінки-матері. Вона за-

значає, що в американських мультфільмах образ жінки представлений яскраво: статева належність жінки виставлена на показ, дуже яскраво виражено все те, що повинно подобатись дорослим чоловікам, а не маленьким дітям. Поведінка героїнь у цих мультфільмах так само насторожує, стирається межа між мужністю та жіночністю. У цих мультфільмах образ жінки позбавляється романтики і таємниці шляхом наділення його дорослим реалізмом, фізіологічністю і жорстокістю. У цих образах девальвуються і висміюються традиційні жіночі якості – цнотливість, сором'язливість, скромність і материнство. Зворушливі, сентиментальні і дуже добрі сцени материнської турботи показані в мультфільмах про тварин (“Король Лев”, “101 далматинець”, “Книга джунглів”). Проте, коли справа доходить до мультфільмів про людей, то в них ми не зустрічаємо ні однієї матері, яка була б молодою, повною сил, красивою, яка викликала б у маленьких глядачок бажання їм наслідувати [4].

Виклад основного матеріалу. Для того щоб детальніше проаналізувати вплив мультиплікації на деформацію особистості дитини, нами було розглянуто специфічність психологічних ефектів, що спостерігаються у дітей після перегляду мультфільмів. Нинішнє анімаційне кіно для дітей нерідко справляє подвійне враження. З одного боку, сучасні мультфільми базуються на новітніх комп'ютерних досягненнях. У них зустрічаємо чимало оригінальних, дотепних ситуацій і колізій. З іншого – мультфільми помежів'я ХХ–ХХІ століть, як і переважна більшість кінематографічної продукції цього періоду, пропонують жорстокі лінії сюжету та експансивну стилістику.

Сюжети сучасних мультфільмів зазвичай будуються на проявах жорстокості, агресивності та насилля. Так, мультсеріали на кшталт “Мікі-Маус”, “Том і Джеррі”, “Качині історії”, “Черепашки-Ніндзя” не мають відчутного виховного навантаження, оскільки в них “біль та бійку перетворили на основний елемент комедії, прибравши при цьому кров, надавши кумедність травмі та ліквідувавши можливість смерті, тобто знищивши реалістичність наслідків показуваних дій” [5]. Змінюється і мова мультиплікаційного кіно для дітей. Вона втрачає поетичність, ліричність, джерельну чистоту, що були властиві вітчизняній художній

мультиплікації 1960–1980 років і орієнтується на занижену лексику, яка активно представлена в сучасному кінематографі. Усе це необхідно враховувати у процесі розгляду проблеми впливу сучасного мультиплікаційного кіно на свідомість і поведінку дітей.

Отже, вплив такої мультиплікації є неоднозначним. Нинішніх дошкільнят та молодших школярів приваблюють динамічність, емоційна насиченість, яскравість, певна феєричність та екзотичність сюжетів, локальних ситуацій, дійових осіб, що цілком узгоджується з ментальністю сучасної доби. Водночас вектор поведінки і свідомості такого анімаційного кіно спрямований на формування у свідомості дітей уявлення про те, що конфліктність, брутальність, агресивність і навіть жорстокість можуть бути етичною нормою. Це може призвести до розвитку антигуманістичних переконань у тому, що сучасна особистість може бути носієм болю, жорстокості, зла і в цьому полягає покликання сучасної людини.

Вивчаючи історію впливу кінопродукції на дитячу психіку, ми звернули увагу на те, що ще у 1928 році У. Шорт (директор Національного центру вивчення кіно у США) займався проблемою впливу кінематографа на дитячу психіку. Він створив авторитетну дослідницьку групу з 19 психологів, педагогів і соціологів, котра протягом чотирьох років (1929–1933) проводила систематичне дослідження. Результатом цієї роботи став висновок: на поведінку та ціннісні орієнтації дітей анімація з елементами насильства здійснює негативний вплив. З цією точкою зору частково не погоджувались деякі вчені цього проекту (Г. Блумер, П. Хаузер), переконані у тому, що демонстрація злочинності та насильства особливо відчутна тільки у тому середовищі, де послаблений вплив інститутів сім'ї, школи, церкви та сусідства [2].

У 1955–1956 роках ученим Х. Хіммельвейтом в 5 великих містах Англії було проведено чергове дослідження з даної теми, яке не виявило ніяких негативних наслідків впливу анімації зі стилістикою насильства на поведінку дітей. До аналогічних висновків дійшли вчені США та Канади У. Шрем, Дж. Лайл, Е. Паркер у 1958–1960 роках. Згідно з результатами їх дослідницької роботи встановлено: якщо у дитини не спостерігається схильність до агресії, якщо її люблять та

поважають в сім'ї, школі, громаді, то імітація нею насильства, побаченого на екрані, практично виключена.

Нова активність у дослідженні впливу екранного насильства виникла у 70-ті роки ХХ століття. На той час США захопила хвиля правопорушень та різноманітного криміналу. У 1968 році було створено Національну комісію з вивчення причин насильства та його попередження, яка дійшла висновку, що перегляд фільмів з елементами насильства збільшує вірогідність агресивної поведінки. У 1969 році при Міністерстві охорони здоров'я США було створено Науково-консультативний комітет з метою більш детального аналізу впливу демонстрації насилля на суспільство. Висновок комісії шокував Америку: фактом став безпосередній зв'язок між насильством на екрані та насильством у житті, і компанії, що демонструють інформацію з елементами насильства, несуть відповідальність за асоціальні дії своїх глядачів, а особливо дітей. У 1977 році трьома телекомпаніям США (ABS, NBS, CBS) було пред'явлено звинувачення в "інтоксикації" через сцени насильства 15-річного мешканця Маямі, який убив 83-річну сусідку. Суд виніс рішення на користь телебачення. Хоча висновки комітету не вплинули на рішення суду, проте суспільний резонанс був сильний. І вже у 1980 році другий Науково-консультативний комітет, який проаналізував сотні досліджень констатував, що насильство на екрані призводить до насильства у реальному житті [2].

Отже, проаналізовані дослідження свідчать про те, що існує психологічний вплив мультиплікації на деформацію поведінкових патернів дитини. Велика кількість сцен насилля у сучасних мультфільмах та мультсеріалах приводить до викривлення поняття моралі у дітей, що в подальшому змінює їх поведінку. Втрачається відчуття реальності світу та усвідомлення того, що будь-який вчинок має свій наслідок, адже у мультфільмах демонструється лише виправдання немотивованої агресії, але її наслідки є дуже розмитими, а відповідне покарання взагалі відсутнє. Діти приймають ті правила поведінки та вчинки, які демонструються їм з екранів телевізорів та комп'ютерів, приймаючи їх за належне.

Нами було проведено дослідження впливу сучасної мультиплікації на емоційний стан молодших школярів для того, щоб пересвідчитися, чи відбувається деформація емоційної складової особистості

дитини. У дослідженні брало участь 60 учнів молодшого шкільного віку. За допомогою методики оцінки тривожності Ч. Д. Спілберґера та Ю. Л. Ханіна нами було виявлено, що після перегляду американського мультфільму “Губка Боб” кількість дітей із високим рівнем ситуативної тривожності зросла на 35 %, а після перегляду російського мультфільму “Маша і Ведмідь” кількість дітей із високою ситуативної тривожністю зросла на 10 %.

У свою чергу результати чотириохмодального емоційного опитувальника Л. А. Рабінович показали, що кількість дітей з високим рівнем гніву після перегляду мультфільму “Губка Боб” зросла на 60 % (до перегляду мультфільму – 25 %, після – 85 %), а після перегляду мультфільму “Маша і Ведмідь” кількість молодших школярів із високими рівнем гніву зросла на 56 % (до перегляду мультфільму – 25 %, після – 81 %). Кількість дітей із високим рівнем страху збільшилась на 20 % після перегляду мультфільму “Губка Боб” (до перегляду мультфільму – 25 %, після – 45 %) і на 1 % знизилась після перегляду мультфільму “Маша і Ведмідь” (до перегляду мультфільму – 48 %, після – 47 %).

За результатами даної методики ми виявили, що кількість дітей з високим рівнем радості після перегляду мультфільму “Губка Боб” підвищилась на 43 % (до перегляду мультфільму – 38 %, після – 81 %), а кількість дітей із високим рівнем суму після перегляду зменшилась на 23 % (до перегляду мультфільму – 28 %, після – 5 %). Після перегляду мультфільму “Маша і Ведмідь” кількість дітей з високим рівнем радості підвищилась на 15 % (до перегляду мультфільму – 30 %, після – 45 %), а кількість дітей із високим рівнем суму зменшилась на 13 % (до перегляду мультфільму – 28 %, після – 15 %).

Отже, ми встановили, що мультфільми дійсно впливають на емоційний стан дітей. До того ж цей вплив є досить неоднозначним, адже, з одного боку, після перегляду мультфільмів у дитини може піднятися рівень тривоги, страху та гніву, а як наслідок і агресії, але, з іншого – мультфільми дійсно є розважальним елементом у житті дитини і, як показало наше дослідження, вони підвищують рівень радості дитини.

Зважаючи на те, що мультфільми мають інтенсивний вплив на психіку та свідомість дитини, ми розробили перелік рекомендацій

батькам, вихователям і вчителям щодо оптимального використання мультфільмів і мультсеріалів у житті дитини. Ми вважаємо, що:

1. Обираючи мультфільм/мультсеріал для дитини, попередньо перегляньте його самі. Зверніть увагу на сумнівні моменти, які можуть викликати бурхливу реакцію дитини або запитання з її боку та спробуйте зрозуміти, чи здатні ви прояснити для дитини такі моменти.

2. На початкових етапах (особливо з дітьми молодшого шкільного віку) переглядайте мультфільми, мультсеріали разом з дитиною, для того щоб дитина мала змогу поставити вам запитання, а також для того, щоб ви могли пояснити дитині, чому той чи інший герой діє певним чином у відповідних ситуаціях. Такі пояснення дадуть можливість дитині краще зрозуміти емоції та почуття персонажів, а також засвоїти певні патерни поведінки, які вона буде, або навпаки не буде, використовувати в майбутньому.

3. Створіть для дитини своєрідний режим перегляду мультфільмів, мультсеріалів. Установіть відповідний час один чи два рази в день, залежно від віку дитини, коли вона матиме змогу переглядати мультфільми. Це вбереже дитину від емоційного перенавантаження, а також допоможе їй навчитися планувати свій час.

4. Дозволяйте дитині брати участь у виборі мультфільму, мультсеріалу адже це дасть їй можливість відчувати, що вона має право вибору і їй буде приємно повідомлювати, що її інтереси враховуються.

5. Періодично обговорюйте з дитиною її улюблені мультфільми, мультсеріали, цікавтеся, що саме захоплює її в сюжеті та хто її улюблений герой. Це допоможе вам краще пізнати власну дитину, а також прослідкувати, які персонажі мають найбільший вплив на неї.

Висновки. Теоретичне ознайомлення із проблемою впливу мультиплікації на психологічний стан молодших школярів, а також практичне підтвердження наявності такого впливу дало нам змогу сформулювати перелік рекомендацій щодо оптимального використання мультиплікації в житті дитини, як розважального та пізнавального елементу у її розвитку.

Перспективою подальших досліджень даної проблеми є вивчення впливу мультиплікації на інтелектуальний розвиток дитини, а

також поглиблене дослідження впливу різного виду мультиплікації на дітей з інтелектуальними й емоційними порушеннями.

Список використаних джерел

1. Гензур Г. М. Вплив мультфільмів на формування моральних якостей старших дошкільників / Г. М. Гензур // Вісник ЛНУ ім. Т. Шевченка. – 2013. – № 13. – С. 69–75.
2. Гринько К. Інформаційно-психологічна агресія як різновид інформаційно-психологічного впливу. Аналіз форм і засобів здійснення у інфопросторі України та стратегії протидії / К. Гринько [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://pinchukfund.org/storage/students/works/2008/271.doc>
3. Немирич А. А. Дошкольники и современное мультипликационное кино: проблемы и пути их решения / А. А. Немирич // Дошкольная педагогика. – 2012. – № 2. – С. 9–11.
4. Єпіхіна М. А. Образ жінки-матері у вітчизняних та закордонних мультфільмах / М. А. Єпіхіна // Вісник ЛНУ ім. Т. Шевченка. – 2013. – № 13. – С. 102–110
5. Салюк Д. Вплив екранного насильства на формування агресивної поведінки підлітків / Д. Салюк, І. Черезова [Електронний ресурс] // Збірник наукових праць студентів Бердянського державного педагогічного університету (частина II). – Бердянськ : БДПУ, 2005. – 163 с. – Режим доступу : http://www.bdpu.org/scientific_published/Students_publications2/01
6. Сітцева М. В. Моральний розвиток дитини засобами мультиплікації в умовах агресивного медіа-простору / М. В. Сітцева // Вісник ЛНУ ім. Т. Шевченка. – 2013. – № 13. – С. 32–38.

Рецензент – доктор психологічних наук, доцент Паламарчук О. М.

Савчук З., Яковлива Е., Горбатюк А. А., Влияние современной мультипликации на психологическое состояние и развитие ребенка

Представлены результаты изучения особенностей восприятия в дошкольном и младшем школьном возрасте, влияния современной мультипликации на сознание и личность ребенка, проанализированы изменения, произошедшие с мультипликацией на протяжении последнего времени, а также изменение зрительных стимулирующих образов, которые предлагаются ребенку современными анимацион-

ними фільмами, и как они влияют на поведение ребенка, его восприятие самого себя и окружающего мира.

Показано, что в основе всех видов психической деформации представления ребенка о себе (в частности, об отношении к своей внешности) лежит стремление к подражанию любимым героям мультфильмов и мультипликационных сериалов. Поэтому родителям, воспитателям и учителям лучше прибегнуть к ряду профилактических мер, чтобы отрицательное влияние мультипликации на развитие ребенка было минимальным.

Предложен перечень советов родителям, учителям и воспитателям с целью максимально положительного и полезного использования мультипликационных образов в учебной, воспитательной и игровой деятельности ребенка.

Ключевые слова: мультипликация, дошкольный возраст, младший школьный возраст, психологическое развитие.

Horbatiuk O. O., Yakovliva O. P., Savchuk Z S. **The Impact of Modern Cartoons on the Psychological State and Development of the Child**

The results of study of peculiarities of perception in the preschool and Junior school age, the impact of modern cartoons on the consciousness and personality of the child, analyzes changes in the animation for the last time, and changing the visual stimulating images that offer child a modern animated movies and how they affect the child's behavior, his perception of himself and the world. It is shown that the basis of all kinds of mental strain the child's view of himself (in particular, about the attitude to their appearance) is a desire to imitate favorite cartoon characters and animated series. So parents, caregivers and teachers are better to resort to a number of preventive actions to the negative influence of cartoons on child development was minimal. It offers a list of tips for parents, teachers and caregivers in the most positive and useful use of animated images in the learning, educational and play activities of the child. The article includes some recommendations to prevent the harmful effect of cartoons on the development of the emotional state of the child.

The fact of psychological impact of animation on deformation behavioral patterns of the child, shows us that a large number of scenes of violence in modern cartoons lead to a distortion of the concept of morality in children, which further alters their behavior. Children lost the sense of reality of the world, and the realization that every action has its consequence, because the cartoon shows just a justification for unwarranted aggression, but its effects are very blurred, and the appropriate punishment is absent. Children accept the rules of behavior and actions that are shown to them on television and computers, taking them for granted.

Authors have done the research work dedicated to the impact of modern cartoons on the emotional state of primary school pupils, to make sure of the deformation of the emotional part of the identity of the child. The study involved 60 students of primary school age. The cartoons “Sponge Bob” and Russian cartoon “Masha and the Bear” have been used. Thus, we found that cartoons really have an impact on the emotional state of children. Moreover, this effect is quite ambiguous, because on the one hand after watching the cartoons the level of anxiety, fear, and anger has raised, but on the other hand cartoons are really an entertainment element in a child’s life and as shown by our study, they increase the level of joy of the child.

Keywords: *animation, primary school age; preschool age; psychological development.*